

Parasha Vayechi וַיְחִי Hij leefde

Bereshiet (Genesis) 47:28-50:26

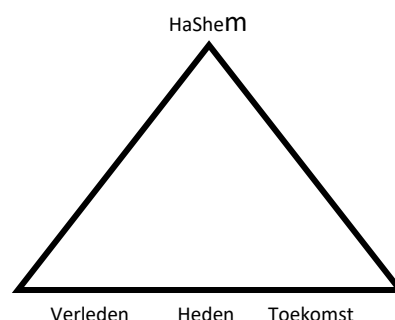
De parasha van deze week, Vayechi, begint met de zegen van Jacob voor zijn kleinzonen, Menashe en Ephraim. Aangezien Menashe ouder is, zorgt zijn vader Joseph ervoor dat hij hem rechts van Jacob plaatst. Op deze manier kan Jacob zijn rechterhand op Menashe plaatsen en hem de speciale zegen geven die voorbehouden is aan de eerstgeborene. Jacob kruist echter zijn armen en legt zijn rechterhand op het hoofd van Efraïm. Joseph protesteert en herinnert zijn vader eraan: "Niet zo, vader, want deze is de eerstgeborene; leg je rechterhand op zijn hoofd." Bereshiet (Genesis) 48:18 Jakob antwoordt: „Ik weet het, mijn zoon, ik weet het; ook hij zal een volk worden, en ook hij zal groot zijn. Maar zijn jongere broer zal groter zijn dan hij...'

Traditioneel wordt aangenomen dat de speciale zegen die aan Efraïm werd gegeven, zou leiden tot zijn toekomstige opkomst als leider van het koninkrijk Israël. Ephraim werd de meest bevolkte stam en de zetel van de dynastie van het machtige noordelijke koninkrijk. Toch suggereert een zorgvuldige lezing dat we de volgorde door elkaar hebben gehaald. Het lijkt erop dat Efraïm niet groot werd omdat Jacob hem een zegen gaf; in plaats daarvan gaf Jacob hem een zegen omdat hij groot zou worden! Jacob vertelde Joseph dat hij zijn rechterhand op Efraïm legt omdat de "jongere broer groter zal zijn". Dat betekent dat Jacob Efraïms opkomst tot grootheid voorzag en hem dienovereenkomstig zegende.

Dit lijkt misschien niet zo van belang, maar het is juist van immens belang. Het roept de vraag op: veroorzaken de gebeurtenissen van vandaag de gebeurtenissen van morgen, of zijn alle gebeurtenissen van verleden naar toekomst al vooraf bepaald? Was het de zegen van Jakob die Efraïm groot maakte, of was Efraïm al voorbestemd voor grootheid en bracht Jacob die het profetisch voorzag dat feit gewoon aan het licht? Als het laatste het geval is, tot welk doel dient de zegen dan nog? Efraim zou hoe dan ook geweldig zijn! Het leidt ons naar het grotere vrije wil dilemma: als we de volledige macht hebben om te kiezen en onze beslissingen en de gebeurtenissen van morgen veroorzaken, hoe kan HaShem (of Zijn profeten) dan de toekomst voorzien? Hoe kon Jacob de toekomstige grootheid van Efraïm zien als Efraïm de keuzes die hem naar grootheid leidden nog moest maken? Als hij toch geweldig en groot zou worden, had hij dan echt een keuze?

Vrije wil en ruimte en tijd

Een klassieke manier om met het probleem van de vrije wil om te gaan, is door HaShem buiten de tijd te plaatsen. HaShem heeft natuurlijk tijd en ruimte geschapen en staat daarom per definitie boven en buiten hen. Met andere woorden, HaShem is niet gebonden aan tijd of ruimte. In feite wordt hierop ook gezinspeeld in Zijn naam, het Tetragrammaton (יהוה), dat een samensmelting is van haya (היה), "was"; hov'e (הוּוה), "is"; en ihyeh (יהיה), "zal zijn" (zie ook Zohar III, 257b). HaShem is die eeuwige, oneindige kracht die tegelijkertijd verleden, heden en toekomst ziet. Het kan worden weergegeven in een eenvoudig diagram waarin HaShem aan de top van een driehoek staat en de tijd langs de basis van de driehoek loopt.

Evenzo is een andere naam van HaShem die in de Torah wordt gebruikt Makom (מקום). Zoals ook de web-site genoemd is, letterlijk betekenend "plaats" of "ruimte", waarmee HaShem's bestaan in de hele ruimte wordt aangeduid. We kunnen ook iets ongelooflijks over Makom en de ruimte zien. De gematria van "Makom" is 186. Ondertussen meten we ruimte in termen van vierkante eenheden (d.w.z. lengte × breedte), zoals b.v vierkante meter. Dus, als we de letters van het Tetragrammaton "vierkant" maken:

ה	ו	ה	י	
5	6	5	10	
5^2	6^2	5^2	10^2	
25	36	25	100	= 186

HaShem "in het kwadraat" is Makom! Op deze manier zien we prachtig hoe HaShem's Naam zelf ons leert over Zijn transcendentie van tijd en ruimte. En dus, aangezien HaShem overal en altijd is, kent Hij elke keuze die wordt gemaakt op het moment dat deze wordt gemaakt. HaShem heeft geen enkele invloed op iemands vrije wil. Hij doordringt toevallig elke seconde en elke millimeter van het bestaan. Voor HaShem gebeurt alles tegelijkertijd.

Tegenwoordig is er een wetenschappelijke theorie die aan populariteit wint en deze gedachte ondersteunt. De theorie van het blokuniversum stelt dat alle tijd en ruimte gelijktijdig bestaan en dat er geen verleden, heden en toekomst zijn alleen verschillende delen van hetzelfde universum. Dit is gebaseerd op de speciale relativiteitstheorie van Einstein, waarin tijd en ruimte helemaal niet van elkaar gescheiden zijn, maar verweven zijn tot een uniek "weefsel" van ruimte-tijd.

Einstein verklaarde de zwaartekracht door te stellen dat een grotere massa een grotere "dip" zal maken in het weefsel van ruimte-tijd, waardoor kleinere objecten eromheen gaan draaien, zoals in een trechter. Omdat de ruimte wordt vervormd en de tijd in de ruimte wordt verweven, zal de tijd ook worden vervormd door grotere massa's. Dit resulteert in een verbijsterend fenomeen dat bekend staat als tijddilatatie, waarbij tijd op twee plaatsen anders kan worden ervaren. Dit is niet alleen meer een hypothese, het is bewezen in wetenschappelijke experimenten waarbij identieke atoomklokken op verschillende hoogten letterlijk anders zullen lopen. (Tijdsvertraging werd prachtig verbeeld in de bioscoop door de film Interstellar !)

Volgens de Block Universe Theory zou het dan ook mogelijk zijn om door de tijd te reizen (met behulp van de wormgaten in de ruimte). Men zou echter geen wijzigingen kunnen aanbrengen, aangezien alle gebeurtenissen gelijktijdig plaatsvinden. Met andere woorden, alle gebeurtenissen die ooit zullen plaatsvinden, zijn al gebeurd, inclusief het 'terug' reizen in de tijd en het 'veranderen' van iets. Het lijkt natuurlijk allemaal wat vreemd maar wetenschap en bijbel gaan vaak hand in hand. Dit alles brengt ons terug naar waar we begonnen:

Jakobs zegen voor Efraïm en Efraïms opkomst tot grootheid "eeuwen later" vonden eigenlijk gelijktijdig plaats. Jacob 'voorzag' het opklimmen van Efraïm omdat het al was gebeurd, net zoals HaShem alles 'voorziet'. Er is geen verleden, heden en toekomst.

Er is een fascinerende (en controversiële) studie uitgevoerd door professor Leonard Leibovici in 2000-2001. Hij liet mensen bidden voor het herstel van mensen met bloedinfecties in het Rabin Medical Center in Israël. Het enige addertje onder het gras was dat de gebeden in het jaar 2000 waren, en de mensen voor wie gebeden werd, waren diegene die in het ziekenhuis waren tussen 1990 en 1996! Deze gebeden werden dus gedaan met terugwerkende kracht, in het verleden dus! Leibovici bekeek vervolgens de gegevens (dit was een dubbelblinde, gecontroleerde studie) en ontdekte dat de patiënten voor wie werd gebeden iets lagere sterftcijfers hadden (28% vs. 30%) en aanzienlijk kortere ziekenhuisverblijven. De gebeden hadden blijkbaar in het verleden gewerkt. Natuurlijk, zoals we nu inmiddels hebben gezien, is er sowieso geen verleden. Aangezien alle gebeurtenissen gelijktijdig plaatsvinden, en daardoor kunnen we de resultaten van Leibovici begrijpen.

Dit heeft grote implicaties voor onze eigen gebeden en mitswot. We praten vaak over hoe onze gebeden en mitswot ons en onze naasten in het heden beïnvloeden, meer "verdiensen" brengen, mensen helpen genezen, enz. Nu kunnen we ook beter begrijpen waarom bidden, zelfs voor degenen in het verleden, zoals het reciteren van kaddisj, invloed kan hebben. Het geeft ons een nieuwe manier om te begrijpen hoe de verdienste van Abraham, Isaak en Jacob, die we in onze gebeden aanroepen, namens ons kan 'tussenbeide komen'. Onze voorouders bestonden niet alleen in het verleden, maar bestaan nu. We kunnen de Torah niet waarderen als een oude tekst die lang vervlogen gebeurtenissen beschrijft, maar eerder, zoals onze wijzen al die tijd hebben benadrukt, relevant op dit moment. En dus nog steeds zo "levend" en "actueel" als altijd. Als we lezen dat Jacob Israël zegent, is het niet dat Jacob Israël destijds, duizenden jaren geleden, zegende, maar dat hij ons nu zegent! (En we hebben nu ook een wetenschappelijke verklaring voor de eigenaardige leer van onze Wijzen dat "ain mukdam u'me'uhar baTorah", "er is geen voor en na in de Torah".) Met dit in gedachten wordt onze dagelijkse Joodse ervaring enorm rijker en dieper.

Shabbat Shalom
Jaacov.